

The paper has analyzed the rules of appliance and admissibility of evidence in terms of their importance in order to use only the necessary and sufficient evidence. When evaluating the other elements of the concept of evidence the author has taken into account the quintessence of the modern model of the disputable proceedings which requires the separation of functions among the different participants of the trial. It has been proved that in the burden of proof as a complex phenomenon the disputable principle as a basis for such model is clearly seen. The reasons for the release from evidence have been analyzed in this article.

The author has examined the nature of evidence vested in the legislation and the procedure of the investigation. The specific content, proper sequence in investigation and the procedural form are the criteria for the differentiation of judicial evidence. Assessing the stories of the latest codification of civil procedural legislation the researcher has been critical towards the exclusion of explanations of the parties from among the means of evidence.

The proposal to exclude the electronic documents from a number of written evidence because of their inaccessibility to direct human perception and lack of inspection criteria, order and procedure of investigation has been supported in this paper.

Key words: evidence (proof), evidence-based activity, means of evidence, the reasons for the release from evidence, the burden of proof.

УДК 347.121.2

Механізм цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів

Т. О. Софіюк,

кандидат юридичних наук,
юрисконсульт ТОВ «Радіонікс»

Аналізується механізм цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів. Розглядаються структурні елементи явища та погляди науковців. Запропоновано зміни до законодавства та підзаконних нормативно-правових актів.

Ключові слова: механізм цивільно-правового захисту, юридичні факти, правовідносини, правовий статус.

Софіюк Т.А. Механизм гражданско-правовой защиты права физического лица на ознакомление с личными бумагами, переданными в фонд библиотек или архивов

Анализируется механизм гражданско-правовой защиты права физического лица на ознакомление с личными бумагами, переданными в фонд библиотек или архивов. Рассматриваются структурные элементы явления и взгляды ученых. Предложены изменения в законодательство и подзаконные нормативно-правовые акты.

Ключевые слова: механизм гражданско-правовой защиты, юридические факты, правоотношения, правовой статус.

© Софіюк Тарас Олександрович – кандидат юридичних наук, юрисконсульт ТОВ «Радіонікс»

Sofiuk Taras. The mechanism of civil protection of the right of the natural person to acquaintance with the personal papers which are transferred to fund of libraries or archives

Theoretical and legal analysis of the mechanism of civil protection of the right of the natural person to acquaintance with the personal papers which are transferred to fund of libraries or archives is presented. Structural elements of the phenomenon and views of scientists are considered. Amendments to the legislation and by-laws are offered.

Key words: *the mechanism of civil protection, the legal facts, legal relationship, legal status.*

Суб'єктивне право, не наділене необхідними засобами захисту від порушення, є «декларативним правом». Не забезпечене державними правоохоронними заходами, воно може бути розраховане лише на добровільну повагу до нього з боку неуправомочених членів суспільства та набуває характеру лише морально забезпеченого права, що покладається виключно на свідомість членів суспільства та авторитет державної влади¹.

Для того, щоб людина мала можливість захистити свої права і свободи, які були порушені, оскаржені або не визнані іншими особами, держава повинна створити чіткі, зрозумілі та дієві механізми захисту. Без таких механізмів будь-які, навіть найкращі та сучасні норми законодавства діяти не будуть і залишаться декларацією та побажанням².

Дослідженням питань, пов'язаних із правовим механізмом захисту прав, займалися В. В. Бутнев, Є. В. Вавілін, В. П. Грибанов, І. О. Дзера, О. С. Жидкова, О. О. Отрадна, С. О. Погрібний, В. Л. Скрипник, Ю. О. Сульженко та ін. Проте у вітчизняній цивілістиці недостатньо уваги приділено питанню механізму цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів. Це зумовлює необхідність визначення мети існування та функціонування механізму цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів; встановлення об'єкта, на який повинна бути спрямована дія такого механізму.

Сучасні дослідники розглядали і аспекти вказаної проблеми. Було, зокрема, досліджено питання вдосконалення механізму правового регулювання цивільних відносин в Україні³. Проте у сфері дії права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, продовжує існувати низка питань, які потребують ґрунтовного вивчення. Зокрема йдеться про: визначення елементів механізму цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів; формулювання переліку заходів, спрямованих на поновлення втраченого або порушеного стану суб'єкта відносин у сфері здійснення цього особистого немайнового права.

Будь-який правовий механізм являє собою складну сукупність певних автономних ланок, об'єднаних спільною метою⁴. Під правовим механізмом захисту прав у

¹ Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав / Грибанов В.П. – 2 изд. – М. : Статут, 2001. – С. 104-105.

² Сульженко Ю. О. Поняття та система економічних прав та свобод людини і громадянина в Україні / Ю. О. Сульженко // Юридична наука. – 2011. – № 3. – С. 19-20.

³ Кузнецова Н. С. Вдосконалення механізму правового регулювання цивільних відносин в Україні / Н. С. Кузнецова // Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті Василя Пилиповича Маслова, 25 лютого 2011 р. – Х. : Кроссрод, 2011. – С. 45-47.

⁴ Скрипник В. Л. Вдосконалення механізму захисту інтересів власника при примусовому припиненні права власності [Електронний ресурс] / В. Л. Скрипник // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – № 4. – С. 1-4. – Режим доступу: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/viewFile/236/257>.

юридичній літературі розуміють систему державної влади, функцією якої є захист прав людини; процедура такого захисту, а також конституційне право особи на захист, яке реалізується за допомогою держави і цією процедурою⁵.

Основними елементами механізму захисту суб'єктивних прав є: 1) юридичні норми; 2) правовідносини, в рамках яких здійснюються заходи захисту суб'єктивних прав; 3) акти реалізації прав і обов'язків суб'єктів конфліктної ситуації. Нормативну основу механізму захисту утворюють охоронні норми, які передбачають: суб'єктивні та об'єктивні межі конфліктної ситуації; юридичні факти; права та обов'язки суб'єктів з використання та застосування способів захисту суб'єктивних прав; засоби державного забезпечення поведінки суб'єктів⁶.

Механізм цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, можна охарактеризувати як систему взаємозв'язаних елементів, що входять до її складу і підпорядковані досягненню спільної мети, якою виступає здійснення та захист права особи вільно ознайомлюватися і використовувати особисті папери, які зберігаються у фондах бібліотек або архівів.

Створення й організація механізму цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, вимагає таких способів та прийомів його розгляду, завдяки яким допустимим стає встановлення об'єкта, на який повинна бути спрямована дія названого механізму. До сфери такої дії повинні належати: права та інтереси особи, що прагне одержати доступ до особистих паперів, які передані до фонду бібліотек або архівів; перелік заходів, спрямованих на поновлення втраченого або порушеного стану суб'єкта відносин у сфері здійснення права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів тощо. Належність тих чи інших компонентів до сфери функціонування механізму цивільно-правового захисту досліджуваного права повинна визначатися за рішенням самих суб'єктів відповідних відносин.

Метою, що прямо впливає з існування та функціонування механізму цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, є створення надійних умов для такого захисту, його здійснення у повній відповідності до чітко встановлених завдань, настанов, теоретичних засад тощо. Всі компоненти відповідного механізму мають слугувати досягненню такого завдання. Будь-який окремий елемент механізму також повинен започатковувати існування умов реалізації інших складових частин, розташованих слідом за ним.

Ми пропонуємо до елементів механізму цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, віднести:

- 1) нормативно-правові акти й відповідні правові норми;
- 2) юридичні факти;
- 3) правовідносини, в тому числі охоронні правовідносини;
- 4) акти реалізації права на захист;

⁵ Дзера И. А. Защита гражданских прав по Гражданскому кодексу Украины / И. А. Дзера // Альманах цивилистики : сб. статей. ; под ред. Р. А. Майданика. – К. : Всеукраинская ассоциация издателей «Правова єдність», 2008. – Вып. 1. – С. 154

⁶ Бутнев В. В. Механизм защиты субъективных прав / В. В. Бутнев // Lex Russica. – 2014. – № 3. – С. 275.

5) правовий статус суб'єктів;

6) перелік заходів, спрямованих на поновлення втраченого або порушеного стану суб'єкту відносин у сфері здійснення права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів.

До нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері здійснення права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, належать ЦК України (зокрема, ст. 303-305), закони України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про Національний архівний фонд та архівні установи», «Про авторське право і суміжні права», Закон України «Про інформацію», «Про Національну програму інформатизації».

Юридичні факти являють собою передбачені гіпотезою правової норми конкретні обставини, з настанням яких виникають, змінюються або припиняються правові відносини.

Н. С. Кузнєцова слушно наголошує на тому, що юридичні факти є дуже важливою складовою механізму цивільно-правового регулювання, оскільки саме через них здійснюється переведення загальнообов'язкових правил поведінки з нормативної площини у сферу конкретних суспільних відносин, саме вони «запускають» процес реалізації суб'єктивних прав та обов'язків, створюючи правовідносини⁷.

Правовідносини у сфері захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, – це врегульовані правовими нормами суспільні відносини, учасники яких є носіями взаємних юридичних прав і обов'язків, пов'язаних із здійсненням та захистом вказаного особистого немайнового права. Сторонами цих правовідносин можуть бути лише громадяни, наділені правоздатністю. Юридичний зміст названих правовідносин становлять суб'єктивні юридичні права та юридичні обов'язки. Вони покликані забезпечити суб'єктам здобуття й використання певних соціальних благ, пов'язаних з ознайомленням з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів. Реалізація правовідносин у сфері захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, відбувається через правомірні дії суб'єктів або за допомогою державного примусу.

Охоронні правовідносини у сфері дії права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, – це відносини, що виникають у результаті здійснення охоронних норм вказаного права. Вони опосередковують захист відповідних прав та інтересів, а також юридичну відповідальність. Охоронні відносини виникають у результаті здійснення охоронних норм права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів.

Окремо варто зупинитися на характеристиці актів реалізації права на захист, під якими ми розуміємо способи цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, поєднані з самозахистом.

В юридичній літературі вказувалося на неприпустимість використання усіх способів захисту цивільних прав у випадку, якщо йдеться про особисті немайнові права. Висловлювалася пропозиція застосовувати такі способи, як визнання порушеного або

⁷ Кузнєцова Н. С. Цит. праця. – С. 45-47.

оспорюваного особистого права; припинення дій, що порушують особисте право⁸. Також було аргументовано доцільність використання самозахисту⁹.

Найпоширенішою перешкодою для реалізації фізичною особою належного їй права на ознайомлення з особистими паперами, які передані до фонду бібліотек або архівів, є відмова вважати вказане право дійсним та законним, небажання певних осіб стверджувати своєю згодою й позитивним ставленням його існування. Відповідно має сенс використання таких способів захисту названого права, як визнання даного права та припинення дії, яка порушує право, у випадку, якщо вказане особисте немайнове право не визнається, ставиться під сумнів іншими особами (власниками архівів, родичами авторів документів), або якщо у особи відсутні докази наявності цього права.

Правовий статус суб'єктів визначається ст. 303-305 ЦК України, законами України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про Національний архівний фонд та архівні установи», а також низкою підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих на основі названих законів.

Розглянемо перелік заходів, спрямованих на поновлення втраченого або порушеного стану суб'єкту відносин, що складаються у сфері здійснення права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів.

Першим таким заходом є запровадження у практику оцінки особистих документів, що містять записи про повсякденне життя, поєднані й пов'язані з результатами творчої діяльності, принципу ототожнення таких документів з творами літератури.

Іншим заходом є забезпечення здобуття публічними архівами приватних зібрань у випадку, якщо спадкоємці автора особистих паперів, наділених науковою, художньою чи історичною цінністю, після повернення їм незаконно вилучених особистих документів прийняли рішення про обмеження доступу до них як до інформаційних ресурсів.

Під приватними зібраннями можна розуміти: архіви, пов'язані з роботою, заняттями людини, її певною розумовою діяльністю; сімейні архіви; архіви членів організацій, інших груп людей. Метою одержання наділених суспільною цінністю приватних матеріалів повинно бути створення надійних умов для вільного доступу до них, а також реалізація можливості громадян користуватися ними.

Особливо важливим є питання оприлюднення певних особистих паперів, наприклад, щоденників або листів, стосовно яких їхнім автором було прийнято рішення про неприйнятність їхнього перетворення на надбання громадськості. З огляду на постановлення питання про оприлюднення особистих паперів названого типу можлива загроза заподіяння шкоди сфері приватного життя людини, охоронюваній дією принципу недоторканності. Варто зазначити, що дана загроза існує для всіх людей, що мають певний стосунок до таких особистих паперів. Тож об'єктивно обґрунтованою є потреба у визначенні й утвердженні певних умов для захисту прагнень та потреб цих людей, а також прагнень та потреб осіб, що входять до складу їхніх сімей.

⁸ Братусь С. Н. Предмет и система советского гражданского права / Братусь С.Н. – М. : Госюриз-дат., 1963. – С. 86; Мезрин Б. Н. Личные неимущественные отношения в предмете советского гражданского права / Б. Н. Мезрин // Актуальные проблемы гражданского права : межвузовский сборник научных трудов. – Свердловск : Изд-во Свердл. юрид. ин-та, 1986. – С. 32.

⁹ Гражданско-правовое положение личности в СССР / отв. ред. Н. С. Малеин. – М. : Наука, 1975. – С. 29-30.

Саме такий підхід до оцінки листів, щоденників, нарисів тощо. є найбільш універсальним¹⁰.

Узгодження інтересів дослідників і зацікавлених осіб, з одного боку, та інтересів осіб, які прагнуть конфіденційності, – з іншого, можливе за умови досягнення суспільної згоди у питанні про відкриття деякої інформації, посприяти чому можуть гарантовані державою захист приватності і нерозголошення певних відомостей, що містяться в особистих документах, а також запровадження державної винагороди для власників приватних архівів у разі надання ними певним особистим документам статусів відкритих ресурсів або передачі їх до публічних архівів.

Опублікування даних, яке може порушити недоторканність приватного життя особи, допустиме за умови значущості відомостей для науки, мистецтва і літератури, а також в разі гарантованого нерозголошення певних фактів особистого характеру; гарантії такого нерозголошення також повинні визначатися в кожному індивідуальному випадку окремо за погодженням та ініціативою сторін з урахуванням співвідношення індивідуальної й суспільної цінності інформації, що міститься в таких особистих паперах.

Ще одним заходом, спрямованим на поновлення втраченого або порушеного стану суб'єкта відносин, що складаються у сфері здійснення права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, є зміни до законодавства та підзаконних нормативно-правових актів.

До ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» слід додати нову ч. 4 такого змісту: «Передбачена цим Законом правова охорона поширюється на особисті папери, що за своїми ознаками можуть належати як до об'єктів авторського права, так і до об'єктів права на недоторканність особистої документації».

Пропонуємо внести зміни до розділу II Порядку користування документами Національного архівного фонду України, що належать державі, територіальним громадам, доповнивши його пунктом 17 такого змісту: «Порядок користування особистими паперами, що містять наділені суспільною цінністю відомості, поєднані й пов'язані з приватними відомостями, неприпустимими для розголошення, визначається статусом носія публічного інтересу, під яким слід розуміти дослідника, якому в установленому порядку надається право одержати відповідний доступ».

Отже, механізм цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, можна охарактеризувати як систему взаємозв'язаних елементів, що входять до її складу і підпорядковані досягненню спільної мети, якою виступає здійснення та захист права особи вільно ознайомлюватися і використовувати особисті папери, які зберігаються у фондах бібліотек або архівів.

До елементів механізму цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів, пропонується віднести:

- 1) нормативно-правові акти й відповідні правові норми;
- 2) юридичні факти;
- 3) правовідносини, в тому числі охоронні правовідносини;

¹⁰ *Охрана прав и интересов личности: гражданско-правовой аспект* / [Шевченко Я.Н., Кучеренко И.Н., Мусияка В.П., Штефан М.И.] ; отв. ред. Я. Н. Шевченко. – К. : Наукова думка, 1992. – С. 32-33.

- 4) акти реалізації права на захист;
- 5) правовий статус суб'єктів;
- 6) перелік заходів, спрямованих на поновлення втраченого або порушеного стану суб'єкта відносин, що складаються у сфері здійснення права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів.

Sofiuk Taras. The mechanism of civil protection of the right of the natural person to acquaintance with the personal papers which are transferred to fund of libraries or archives

The purpose of the research is the studying of the mechanism of civil protection of the right of the natural person to acquaintance with the personal papers which are transferred to fund of libraries or archives.

The study established that the mentioned mechanism can be characterized as the system of the interconnected elements which are its part and are subordinated to achievement of a common goal which is the realization and the protection of a human right to get freely acquainted and use personal papers which are stored in funds of libraries or archives.

The study also established that the creation and the organization of the mentioned mechanism demands such ways and methods of its consideration that admit an establishment of an object to which the operation of the mentioned mechanism has to be directed.

The conclusion is drawn that the purpose which directly results from the existence and functioning of the mechanism of civil protection of the right of the natural person to acquaintance with the personal papers which are transferred to fund of libraries or archives is the creation of effective conditions for steady realization of such protection in full accordance with the certain neatly established tasks, aims, theoretical foundations and so on.

All components of the corresponding mechanism have to serve to the achievement of such task. Any separate element of the mechanism also has to begin the existence of conditions of realization of other following components.

The study defined and characterized the elements of the mechanism of civil protection of the right of the natural person to acquaintance with the personal papers which are transferred to fund of libraries or archives.

The list of elements of the mechanism of civil protection of the right of the natural person to acquaintance with the personal papers which are transferred to fund of libraries or archives is offered.

The definition of the legal relationship in the sphere of protection of the studied right is offered, the characteristic of the mentioned legal relationship is made.

The characteristic of the guarding legal relationship in the incidence of the right of the natural person to acquaintance with the personal papers which are transferred to fund of libraries or archives is considered.

The research analyzed prevalent difficulties for realization of the right to acquaintance with the personal papers which are transferred to fund of libraries or archives by the natural person.

The list of measures directed to the renewal of the lost or broken status of the subject of the relations developing in the sphere of realization of the right of the natural person to acquaintance with the personal papers which are transferred to fund of libraries or archives is considered and characterized.

The problem of publication of certain personal papers in regard to which their author has made the decision on unacceptability of their transformation into property of the public is considered.

The ways of coordination of interests of researchers and interested persons on the one hand and interests of the persons aspiring confidentiality with another are offered.

The statement is proved that publication of data which can break personal privacy of the person is admissible on condition of the importance of data for science, art and literature, and also in case of the guaranteed nondisclosure of certain facts of personal character.

The guarantees of its nondisclosure also have to be determined in each individual case separately by coordination and an initiative of the parties taking into account a ratio of individual and social value of information which the mentioned personal papers contain.

The changes to the legislation and by-laws of Ukraine are offered.

Key words: the mechanism of civil protection, the legal facts, legal relationship, legal status.